

het zilverstreephooibeestje **Verdwenen dagvlinders uit Nederland**

Vijftien soorten dagvlinders verdwenen er uit Nederland. In deze miniserie leggen we telkens een van de verdwenen soorten onder de loep. Hoe verdween deze soort? Waarom verdween hij? En zou hij nog kunnen terugkeren?

Tekst & foto's: Chris van Swaay
De Vlinderstichting

Niet veel mensen zullen hem zelf gezien hebben. Een klein donkerbruin vlindertje, en pas als hij gaat zitten valt de getekende onderkant op, met een rij oogjes in een oranje veld, afgemaakt met een subtiel zilveren streepje. Wie hem in Nederland zag, is nu minstens 80 jaar oud en wie hem in het buitenland zag, heeft daar een eind voor moeten reizen. En alleen als die reis richting de Baltische staten en Rusland ging, kan dat een toevalsonderzoek geweest zijn, in de rest van Europa moet je al weten waar je moet zoeken. We hebben het over het zilverstreephooibeestje, een lange naam voor een klein vlindertje.

In 1866 vermeldt A.H. Maurissen voor het eerst het zilverstreephooibeestje voor Nederland: *“Vole en abondance dans quelques bois taillis aux environs de la ville”* (“Vliegen in overvloed in sommige hakhoutbossen in de buurt van de stad”, een heer van stand schreef in die tijd in het Frans). Die stad was hier Maastricht, waar hij woonde. Omdat Maastricht toen nog een vestingstad was (in 1867 werd begonnen met het afbreken van de muren) was de directe omgeving van de stad boomloos: er moest zich geen vijand kunnen verstoppen. De vlinders zullen dus buiten het directe schietveld van de kanonnen van Maastricht gevlogen hebben.

Maurissen meldt de soort later nog uit Houthem (tussen Maastricht en Valkenburg) in 1882. Wellicht hebben de zilverstreephooibeestjes gevlogen in de hakhoutbossen aan de rand van het Geuldal tussen Maastricht en Valkenburg.

Er zijn maar een paar (meest ongedateerde) vlinders uit Maastricht en omgeving bewaard gebleven in verzamelingen. In 1899 wordt voor het laatst een zilverstreephooibeestje bij Maastricht gevangen en bewaard. Op een onduidelijke melding uit 1921 bij Valkenburg na wordt de soort verder niet meer in Zuid-Limburg gevonden.

Het is vreemd dat er zo weinig vlinders verzameld zijn, terwijl de vlinders talrijk waren volgens Maurissen. Want het zal ook toen al een gewilde soort geweest zijn bij verzamelaars. Net zoals nu fotografen alle Nederlandse soorten in Nederland met een eigen foto in hun fotocollectie willen hebben, wilden verzamelaars toen ook graag alle Nederlandse soorten opgeprikt hebben staan. Vermoedelijk zijn de zilverstreephooibeestjes toch heel lokaal geweest,

en kwamen ze maar op een paar plekken voor, waar ze dan wel ‘in overvloed’ konden vliegen. Verdwenen zijn ze hier vermoedelijk omdat het hakhoutbeheer steeds minder werd toegepast en de bossen verder opgroeiden en steeds dichter werden.

In 1902 en 1903 verzamelde G.J. Klokman in totaal acht exemplaren op landgoed Slangenburg bij Doetinchem, een gebied waar hij tussen 1900 en 1906 zeer actief was. Maar in 1900 en 1901, toen hij ook op de Slangenburg was, getuige andere vangsten, ving hij er geen. Wellicht ontdekte hij de plek pas in 1902, wat ook suggereert dat het om een kleine geïsoleerde locatie ging waar hij de twee eerdere jaren aan voorbij was gegaan. Dat hij er na 1903 geen meer ving kan te maken hebben met andere prioriteiten (hij besteedde blijkens zijn artikelen veel tijd aan de toen zeer zeldzame grote weerschijnvlinder), of dat de vlinders inmiddels verdwenen waren.

Opvallend genoeg meldt hij de vangsten van het zilverstreephooibeestje niet op de bijeenkomsten van de Nederlandse Entomologische Vereniging, waar hij wel uitgebreid vertelt over de Slangenburg en de vele vlindersoorten die hij daar vond, waaronder keizersmantel, duinparelmoervlinder, grote parelmoervlinder, gentiaanblauwtje, tijmblauwtje, zilvertrek, en zijn grote trots, de grote weerschijnvlinder. Maar geen woord over het zilverstreephooibeestje. Nooit heeft iemand anders voor of na Klokman zilverstreephooibeestjes in deze omgeving gevonden: het was een kleine, wellicht tijdelijke populatie, of Klokman heeft de vlinders van elders (Winterswijk?) onder de naam Slangenburg in zijn collectie gezet. We kunnen het hem niet meer vragen.

In 1900 duikt het eerste gedateerde exemplaar uit Winterswijk op. Uit die omgeving zal de vlinder tot 1959 regelmatig gemeld worden, al is er een groot gat tussen 1912 en 1941 zonder waarnemingen. Van 1955 tot en met 2 juni 1959, toen de laatste drie exemplaren gevangen werden, zijn alle zilverstreephooibeestjes alleen nog door P.H. van de Pol verzameld. Hij ving ze elk jaar, tot wel negen op een dag. Op 9 juni 1957 vindt hij een bijzonder exemplaar zonder witte banden, die hij in Entomologische Berichten beschrijft (Van de Pol, 1959). Overigens heeft hij na 1959 niet meer verzameld rond Winterswijk. Het valt daarmee niet uit te sluiten dat de soort nog enkele jaren langer in deze omgeving is voorgekomen, ook omdat er weinig gezocht werd in de goede tijd van het jaar

Verskillende plekken in Europa waar het zilverstreephooibeestje vliegt.

(de eerste helft van juni) blijktens waarnemingen van andere soorten. Hoe dan ook is het zilverstreephooibeestje nooit meer opgedoken in Nederland.

Leefgebied

In de beschrijvingen van het leefgebied komen de woorden hakhoutbos en kreupelhout vaak terug. En ook in het buitenland lijkt dat een goede omschrijving. De vier foto's van het leefgebied zijn uit verschillende plekken in Europa. Maar echt heel bijzonder zien deze plekken er ook weer niet uit. Het zijn allemaal natte plekken, maar echt bijzonder rijk aan andere vlindersoorten waren ze ook niet. Wel waren er op al deze plekken ook (meestal al wat oudere) bont dikkopjes. Bij Maastricht vermeldt Maurissen het bont dikkopje niet van deze plek (die was ook toen al zeldzaam in Zuid-Limburg), en ook Klokman ving geen bont dikkopjes op de Slangenburger. Bij Winterswijk werden zilverstreephooibeestje en bont dikkopje wel vaker samen (of althans op één dag) gevangen.

Op topotijdreis.nl kun je kijken naar twee kaartjes van het Natura 2000-gebied Willinks Weust in Winterswijk; links de oude situatie en rechts de huidige. Dit gebied zou volgens overleveringen, een van de plekken met zilverstreephooibeestje moeten zijn geweest. Maar als je naar de kaarten kijkt, zie je dat deze streek bijna onherkenbaar veranderd is, afgezien van de wegen en namen van boerderijen. Topotijdreis laat links (figuur 1) rond 1925 een mengeling van heideveldjes, veentjes, stukjes met hoog bos, stukjes met hakhoutbos en akkertjes en hooilandjes omzoomd met houtwallen zien. Daar zal op veel plekken leefgebied voor het zilverstreephooibeestje geweest kunnen zijn (al zal het voor deze veeleisende soort vermoedelijk maar hier en daar net goed geweest zijn). Rechts de huidige situatie, met eigenlijk alleen raagraslanden (lichtgroen), maisvelden (wit) en hoog bos (donkergroen), en een groeve. Alle kleinschalige stukjes natuur, overgangen en mengvormen zijn weg. Zelfs als in het Willinks Weust nog een stukje leefgebied zou zijn, is het heel klein,

Figuur 1. Rond 1925 bestond het natuurgebied Willinks Weust uit een mengeling van heideveldjes, veentjes, stukjes met hoog bos, stukjes met hakhoutbos en akkertjes en hooilandjes omzoomd met houtwallen (links). De huidige situatie (rechts) bestaat eigenlijk alleen uit raagraslanden (lichtgroen), maisvelden (wit) en hoog bos (donkergroen), en een groeve.
Bron: Kadaster, Apeldoorn.

geïsoleerd en door successie sowieso binnenkort ongeschikt. Hier is voor het zilverstreephooibeestje helemaal niets meer te zoeken.

Toekomst

Overall in Europa worstelt men met het behouden van het zilverstreephooibeestje. De soort staat op de Habitatrichtlijn, wat betekent dat hij vanuit Europese regelgeving beschermd moet worden. Zou hij nog in Nederland voorkomen, dan moest onze overheid maatregelen voor het behoud van deze soort treffen.

Met uitzondering van de Baltische staten en Rusland doet de soort het eigenlijk overal slecht. Populaties verdwijnen nog steeds een voor een. Het behouden van (vochtig) hakhoutbos en kreupelhout blijkt een hele uitdaging. Doe je niks, dan schiet het bos binnen een paar jaren door successie hoog op en verdwijnt de soort. Vroeger werden plekken als deze vanzelf onderhouden: het hout was nodig voor de kachel, en hakhoutbossen werden door de boeren kort gehouden. En omdat iedere boer dat op zijn eigen manier en moment deed, was er vanzelf veel variatie met tijdelijke open plekken waar net gekapt was in een hakhoutbos. Alleen maar heel af en toe zijn alle puzzelstukjes voor deze altijd al bijzondere soort op hun goede plek gevallen. En al die plekken zijn inmiddels allang niet meer geschikt, meestal groeit er nu hoog opgaand bos, het hele mozaïek van kleine, ten dele gekapte hakhoutbosjes met veentjes, natte bloemrijke graslanden en hoog bos komt nog maar op een paar plekken voor.

In Nederland zal het zilverstreephooibeestje niet vanzelf meer terugkeren, hij zou er honderden kilo-

meters voor moeten afleggen. Maar bovenal hebben we geen leefgebied dat groot, nat en gevarieerd genoeg is (en kan blijven) om altijd geschikt leefgebied te bieden. En dat betekent dat u ervoor op reis moet. Helaas is Rusland nu wat lastiger, maar een trip door de Baltische staten in juni geeft u nog altijd een redelijk goede kans er een tegen te komen.

Literatuur

- Maurissen, A.H. (1866). Macrolépidoptères observés dans le Duché de Limbourg. Tijdschrift voor Entomologie 9, 169-188.
- Maurissen, A.H. (1882). Lijst van insecten, in Limburg en niet in de andere provincien van Nederland waargenomen. Tijdschrift voor Entomologie 25, CX-CXX.
- Pol, P.H. van de (1959). *Coenonympha hero* L. f. *defasciata* nov. Entomologische Berichten (Amsterdam) 19 (9), 191. ●

